

ОЦІНКА ВАРТОСТІ ЯК ЕКОНОМІЧНОЇ КАТЕГОРІЇ

Вартість – одна з фундаментальних економічних категорій. Спроби трактування її змісту були зумовлені починаючи з вивчення закономірностей функціонування обміну в логічній схемі відтворення (виробництво, розподіл, обмін і споживання) і ведуться до цього часу. Складність оцінки вартості як економічної категорії обумовлена її двоїстою природою, яка дістала назву «парадокс цінності».

З'ясування природи процесів економічних відносин між суб'єктами економічних інтересів, що пов'язані із задоволенням попиту і пропозиції, конкуруючими були два основоположні методологічні підходи: перший – трудової (класичної) теорії вартості і другий – маржиналізму (граничної корисності). Перший з них розкриває вартість шляхом оцінки затрат живої та уречевленої праці, а другий – граничною корисністю продукції та послуг.

На початку ХХ ст. представникам неокласичної економічної теорії вдалося поєднати складові елементи трудової теорії вартості і теорії граничної корисності та сконцентруватись на розробці теорії ціни, яка знаходилась на поверхні життєдіяльності і пов'язана з гармонізацією економічних відносин між суб'єктами попиту і пропозиції. На сучасному етапі виникло нове основне джерело вартості, яке пов'язане, насамперед, з інтелектуальним потенціалом, знаннями працівника, що надало цій економічній категорії нові властивості.

Вивчення цих властивостей та наукових здобутків економічної теорії щодо взаємозв'язку категорій «цінність», «вартість» і «ціна» сприятиме удосконаленню процесів оцінки вартості майна та майнових прав.

Необхідність подальшого розвитку та вдосконалення теоретичних аспектів взаємовпливу та взаємозумовленості нових властивостей оцінки вартості як економічної категорії і визначило актуальність теми дослідження.

Метою статті є дослідження сутності і змісту елементів та властивостей вартості як економічної категорії на основі гносеологічного аналізу різних теорій вартості, розкриття сучасних підходів до з'ясування і розкриття її структурних характеристик.

Перші трактування категорії «вартості» розкриті у працях давньогрецьких мислителів. Вони починали аналізувати окремі категорії та шукати зв'язки між ними, зокрема між такими категоріями як: товар, праця, цінність тощо.

Ксенофонт першим в економічній науці звернув увагу на дві характеристики товару – споживну вартість та мінову вартість [7, с. 68].

Представники меркантилістичної (грошової) теорії – Р. Кантільон, Т. Мен, Дж. Лок - вартість або багатство ототожнювали з грошима та вважали основними джерелами багатства землю та працю. На їх переконання саме це визначало «дійсну вартість» економічних благ. Меркантилісти обґрунтовували *кількісну теорію грошей* – коливання цін на місцевих ринках є результатом нерівномірності розподілу грошей, а отже, і доходів, між окремими регіонами та країнами.

Погляди меркантилістів були повністю спрямовані на дослідження зовнішньої торгівлі як джерела багатства. В основу вартості, на їх думку, покладено працю, проте корисною вона вважалась лише в тому випадку, якщо продукція виробництва буде вивезена за кордон і гроші, виручені за неї, перевищать витрати на її створення.

На зміну меркантилізму приходять фізіократи Ф. Кене, А. Тюрго та ін. В їх роботах вартість розглядається як споживча, а додаткова – як дар природи, що у відповідь на вкладену в неї працю повертає приріст вартості.

Перші наукові концепції визначення вартості викладені у представників трудової теорії вартості (класичної) – У. Петті, П. Бугільбер, А. Сміт, Д. Рікардо. Ці дослідники вважали єдиним джерелом вартості людську діяльність (працю), яка є єдиною і загальною мірою вартості.

Адам Сміт називав вартість природною ціною й тим центром, навколо якого коливаються та до якого тяжіють ринкові ціни. У вартості Сміт виділяв споживчу і мінову вартість. Перша означає корисність будь-якої речі, а друга – можливість придбання інших товарів власником цієї речі.

Адам Сміт використовував три різні підходи при трактуванні вартості. Згідно першого підходу вартість визначається витраченою на виробництво товару працею; другого – тією часткою праці, що купується, тобто кількістю чужої праці, яку товаровиробник може отримати в обмін на власну працю; третього – сумою доходів: заробітної плати, прибутку та ренти.

Крім трудової, до «витратних» концепцій вартості відносяться теорія витрат виробництва, теорія трьох факторів виробництва і теорія відтворення К. Маркса в контексті створення доданої вартості.

Представники теорії витрат виробництва – Р. Торренс, Н. Сеніор, Дж. Мілль – розглядали витрати виробництва як основу мінової вартості і ціни, вважаючи, що нова вартість створюється не лише живою, а й минулою, уречевленою працею.

Французькі економісти першої половини ХІХ ст. Ж. Сей і Ф. Бастія трактували формування вартості в процесі виробництва як результат витрат трьох його основних факторів – праці, капіталу і землі, які беруть рівноправну участь у створенні вартості. Кожний з цих факторів створює відповідну частину вартості: жива праця – заробітну плату, уречевлена праця – капітал, а земля – диференціальну ренту II порядку.

Окремі протиріччя та неточності теорії вартості, що зустрічаються у працях А. Сміта та Д. Рікардо, були усунуті і вирішені Карлом Марксом.

Він зазначав, що за умов ринкової економіки обмін товарів здійснюється за законом вартості, тобто усі товари обмінюються на основі втіленої в них людської праці (суспільно необхідного робочого часу). Ним була виділена та розкрита додана вартість, яка визначала «надлишок вартості товару над вартістю спожитих засобів виробництва й робочої сили».

Розвиток промисловості та зародження нових економічних відносин між суб'єктами ринкових відносин, які пов'язані із задоволенням попиту і пропозиції у індустріальному суспільстві кінця ХІХ та першій половині ХХ ст., зумовив виникнення принципово нового підходу до аналізу і визначення вартості – з позиції теорії *граничної корисності*. Її прихильники – У. С. Джевонс, К. Менгер, Ф. Візер, Е. Бем-Баверк, Л. Вальрас, Дж. Б. Кларк тощо – вважали неприйнятним зведення вартості до витрат праці або трьох факторів виробництва.

На їх думку, вартість (цінність) визначалась мірою корисності результату та розглядалась як суб'єктивна за своєю природою категорія, як судження економічної людини про важливість благ, наявних в її розпорядженні та необхідних і достатніх для підтримання життя та добробуту. При цьому економічна людина розглядалась як повністю раціональна та вузько корислива в життєдіяльності, що надавало змогу виносити судження стосовно своїх суб'єктивно визначених цілей.

Завдячуючи цьому ринкова ціна визначалась граничною корисністю, яка відповідала «останньому екземпляру» певного блага, що задовольняв граничну потребу.

Позбувшись принципу монізму у з'ясуванні джерела вартості, неокласична теорія (економікс) англійського економіста кінця ХІХ – початку ХХ століття А. Маршалла поєднала теорію класиків політекономії про визначальну роль витрат виробництва з теоріями граничної корисності, попиту і пропозиції у формуванні і русі цін.

Альфред Маршалл виходив з того, що формування ринкових цін відбувається в результаті взаємодії попиту і пропозиції та пов'язував зміну попиту з категорією граничної корисності, а пропозиції – з вирішальним впливом витрат виробництва. Він вважав, що витрати виробництва, інтенсивність попиту, межа виробництва і ціна продукту взаємно регулюють одна одну.

У ХХ ст. відбулась еволюція становлення теорії вартості. В країнах ринкової економіки перестали надавати розробці теорій вартості тієї вирішальної ролі, яку вона мала раніше. Це пов'язано з утвердженням підприємницької ринкової системи і поворотом представників економічної думки розвинутих країн до розробки переважно теорії ціни, яка знаходилась на поверхні економічного життя і найтісніше була пов'язана з господарським механізмом.

У 80-х роках ХХ ст. в західній економічній літературі набула поширення теорія постіндустріального та інформаційного суспільства. Підґрунтям для їх формування у її сучасному вигляді стали теорії, концепції та ідеї А. Фішера, К. Кларка, У. Ростоу, Д. Белла, Дж. Гелбрейт, Дж. Форрестер та ін.

Новому постіндустріальному суспільству характерним був підрив ринкових відносин, насамперед, їх основного закону – закону вартості, еквівалентних відносин. Панування сфери послуг означав, що найбільш поширеним продуктом праці стає послуга. Послуги створюються, як правило, інтелектуально, часто творчою працею, затрати якої визначити важко, а то й неможливо.

Передумовами даних зрушень в розкритті теорії вартості стали значні зміни на ринку праці, які проявлялись у здешевленні фізичної праці і зростанні вартості інтелектуальної праці. Тобто, у нових умовах відбулось виникнення нового основного джерела вартості, яке було пов'язане з інтелектуальним потенціалом, знаннями працівника, а не з його фізичними зусиллями.

Інформаційна теорія вартості враховувала особливість формування вартості товару з високою часткою нематеріальної складової, яка полягала у нерівномірному перенесенні витрат на його ство-

рення. Тобто, перший екземпляр, потребує відносно великих витрат, а граничні витрати копії (другого екземпляру або усіх решта) близькі до нуля.

Тобто, більш швидке економічне зростання забезпечувалось не тільки нарощуванням фізичних обсягів випуску продукції і послуг, а й збільшенням частки доданої вартості у виробленій продукції. Це збільшення забезпечувалось впровадженням інновацій та врахуванням альтернативних переваг споживачів і швидкості реакції бізнесу на їх зміну.

Відбувалось зниження частки і значущості матеріальної складової продукту і зростання цінності вкладеного в нього інтелекту. Ця особливість знаходила відображення в оцінці вартості фірм та підприємств шляхом обчислення наявних інтелектуальних активів.

Глибинне переосмислення нових елементів і складових вартості як економічної категорії розкриває її нові властивості, що пов'язані, з одного боку, з формуванням доданої вартості, а з іншого – складовою, яка обумовлює інфляційні процеси.

В період глобалізації додана вартість виступає показником ефективності підприємницької діяльності при створенні конкурентоспроможної продукції і наданні нових послуг. Додана вартість складається, насамперед, з оплати праці, тому інтелектуальний потенціал та знання працівника стають основними факторами формування вартості сучасних товарів та послуг.

Відмова від «золотого стандарту» (повноцінних грошей) та перехід до неповноцінних грошей встановили нові умови формування їх мінової вартості.

Вона стала ірраціональною величиною, яка визначається не втіленою в грошовому товарі суспільною працею, а тим середовищем, у якому гроші функціонують.

Маса грошових знаків, що вступає у сферу обміну в кожному наступному циклі відтворення, - величина не випадкова. Вона зумовлена насамперед сукупною міновою вартістю товарів, які реалізовані в попередньому циклі і вийшли у сферу споживання. Грошові знаки, залишаючись в обігу, продовжують представляти цю сукупну товарну вартість, будучи її відбитком.

Якщо в черговому циклі обміну товарів виявиться менше, ніж було в попередньому, або в обігу перебуватиме зайва маса грошових знаків при тій самій масі товарів, то між грошовою і товарною масами складеться нове співвідношення, в якому попит перевищуватиме пропозицію.

Продавці вимагатимуть більшу суму грошей, ніж у попередньому циклі, а покупці будуть готові задовільнити їх вимоги. Грошова маса знеціниться порівняно з товарною і ціни на товари зростуть. Складеться новий, знижений рівень мінової вартості грошей, з якою вони перейдуть у наступний цикл відтворення, тобто відбудеться інфляція грошей.

Стислий аналіз діючого інституційного забезпечення та побудова структурної характеристики об'єкту дослідження. Законодавство України трактує оцінку майна та майнових прав як процес визначення їх вартості на дату оцінки за процедурою, встановленою нормативно-правовими актами з оцінки майна, що затверджуються Кабінетом Міністрів України. Методики та інші нормативно-правові акти, які розробляються з урахуванням вимог положень (національних стандартів) і також затверджуються Кабінетом Міністрів України або Фондом державного майна України і є результатом практичної діяльності суб'єкта оціночної діяльності [1, ст. 3, 9].

Постановою Кабінету Міністрів України від 10.09.2003 р. №1440 «Про затвердження Національного стандарту № 1 "Загальні засади оцінки майна і майнових прав"» визначені вихідні положення, методичні підходи, методи оцінки майна і майнових прав з визначенням особливостей їх застосування та різні поняття вартості, а саме: ринкової, інвестиційної, ліквідаційної, ліквідації, відтворення, заміщення, спеціальної, у використанні, оціночної (табл. 1).

Певному виду вартості відповідає комплекс методичних підходів, методів та оціночних процедур – *база оцінки*. Ринкова база оцінки дозволяє визначити ринкову вартість, а неринкова – всі інші види вартості.

Вибір бази оцінки залежить від мети, з якою проводиться оцінка майна, його особливостей, а також нормативних вимог. Для визначення ринкової вартості враховується найбільш ефективно використання об'єкта оцінки. При цьому розглядаються тільки ті варіанти використання майна, які є технічно можливими, дозволеними та економічно доцільними.

Неринкові види вартості як база оцінки визначаються за допомогою методів та оціночних процедур, які ґрунтуються на результатах аналізу корисності або призначення об'єкта оцінки, а також вивченні впливу умов використання або способу відчуження об'єкта оцінки.

Для визначення неринкових видів вартості як бази оцінки використовується інформація про подібне майно в частині, в якій вона

Таблиця 1

Характеристика видів вартості та особливості їх розрахунку

Вид вартості	Характеристика виду вартості	Особливості розрахунку
<i>Ринкова</i>	Вартість, за яку можливе відчуження об'єкта оцінки на ринку подібного майна на дату оцінки за угодою, укладеною між покупцем та продавцем, після проведення відповідного маркетингу за умови, що кожна із сторін діяла із знанням справи, розсудливо і без примусу	Враховується найбільш ефективне використання та нормальні умови продажу
<i>Інвестиційна</i>	Вартість, визначена з урахуванням конкретних умов, вимог та мети інвестування в об'єкт оцінки	Аналізуються умови продажу та їх відмінність від типових умов продажу подібного майна на ринку, розраховується знижка зумовлена впливом зазначених умов на формування його вартості
<i>Ліквідаційна</i>	Вартість, яка може бути отримана за умови продажу об'єкта оцінки у строк, що є значно коротшим від строку експозиції подібного майна, протягом якого воно може бути продане за ціною, яка дорівнює ринковій вартості	Застосовується знижка, що компенсує скорочений строк експозиції майна
<i>Ліквідацій</i>	Вартість, яку очікується отримати за об'єкт оцінки, що вичерпав користність відповідно до своїх первісних функцій	Враховуються витрати на ліквідацію об'єкта оцінки
<i>Відтворення</i>	Поточна вартість витрат на створення (придбання) в сучасних умовах нового об'єкта, який є ідентичним об'єкту оцінки	Використовується для проведення оцінки спеціалізованого майна із застосуванням витратного методичного підходу, у тому числі для ведення бухгалтерського обліку з метою визначення його справедливої вартості
<i>Заміщення</i>	Поточна вартість витрат на створення (придбання) нового об'єкта, подібного до об'єкта оцінки, який може бути йому рівноцінною заміною	
<i>Спеціальна</i>	Сума ринкової вартості та надбавки до неї, яка формується за наявності нетипової мотивації чи особливої заінтересованості потенційного покупця (користувача) в об'єкті оцінки	Враховується особливий інтерес потенційного покупця, як надбавка до ринкової вартості.
<i>У використанні</i>	Вартість, яка розраховується виходячи із сучасних умов використання об'єкта оцінки і може не відповідати його найбільш ефективному використанню	Враховується знижка до вартості, яка зумовлена відхиленням від найбільш ефективного використання майна
<i>Оціночна</i>	Вартість, яка визначається за встановленими алгоритмом та складом вихідних даних	Використовується встановлений алгоритм розрахунку вартості та склад даних

Джерело: Про затвердження Національного стандарту № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав»: Постанова КМ України від 10.09.2003 р. № 1440.

відповідає вимогам, що висуваються до певного неринкового виду вартості. Неринкові види вартості переважно визначаються на основі інформації щодо угод, які уклалися з умовами та обмеженнями, подібними до мети, з якою проводиться оцінка.

В системі сучасних енциклопедичних економічних знань вартість трактується, як економічна категорія, що виражає втілену і уречевлену в товарах та послугах суспільну працю й економічні відносини між суб'єктами господарської діяльності, що пов'язані суспільним поділом праці і обміном товарами та послугами [наприклад: 7, 8].

Варто зазначити, що традиційне визначення вартості стає недостатнім на сучасному рівні суспільних відносин між суб'єктами економічних інтересів, оскільки воно не враховує роль суб'єктивних факторів, які знаходяться на стороні попиту в процесі визначення величини вартості й формування її кінцевої форми прояву – ціни.

На переконання П. Самуельсона ринкова ціна формується під впливом попиту і пропозиції. Величина попиту визначається граничною корисністю речей, а величина пропозиції – витратами виробництва [8, с. 36].

Не випадково енциклопедія інтелектуальної власності визначає вартість як «еквівалент цінності об'єкта, виражений у ймовірній сумі грошей» [9, с. 88].

Це засвідчує зростаючу роль підвищення якості товару, тобто його можливості задовольняти більші потреби або потреби більш високого рівня якості. Отже, вартість вже виступає поняттям не лише фізичним, а й соціальним, оскільки крім природних властивостей, виражає суспільні відношення між виробниками товарів і сплуг та їх споживачами.

Таким чином, вартість виступає в якості універсального параметра для порівняння різних товарів і послуг в процесі їх ринкової взаємодії, що зумовлює її динамічну а не статичну природу. Тому, визначальною її властивістю як економічної категорії є міра суспільної цінності товарів.

Цінність виступає узагальнюючою категорією, яка визначає всі властивості товарів, які є корисними для кінцевого споживача, уособлюючи єдність економічної корисності блага і економічних витрат на його виробництво. Поняття цінності є значно ширшим за поняття вартості, оскільки цінність формується у свідомості людини, коли оцінюються споживчі властивості, а не виникає під час виробництва цього товару.

Взаємозв'язок вартості та цінності і їх суспільне значення має своє відображення в ціні. Ціну вважають формою грошового вираження вартості та цінності товару, тому що вона поєднує інтереси як споживачів, так і виробників. Вартість спонукає товаровиробника виготовляти продукцію, а цінність – купувати даний товар у виробника.

Економічні категорії «цінність», «вартість» і «ціна» перебувають у тісному взаємозв'язку та є взаємообумовленими, оскільки: по-перше, цінність лежить в основі вартості і є її вихідною категорією. Цінність виступає економічною категорією, яка визначає всі властивості товарів, які є корисними для кінцевого споживача, уособлюючи єдність економічної корисності блага і економічних витрат на його виробництво, а оцінка є процесом надання цінності властивості вартості та є розумінням про цінність;

по-друге, ціна є проявом економічних законів товарного виробництва та формується в процесі їх взаємодії. Ціна є історично сформованою економічною категорією, що характеризує вартість та цінність товару з точки зору грошового виразу. Ціна певної кількості товару складає його вартість, відповідно ціна є грошовим вираженням вартості товару. Ціна є базовою категорією при оцінці активів.

Взаємозв'язок категорій «цінність», «вартість», «ціна» і «оцінка» представлено на рисунку.

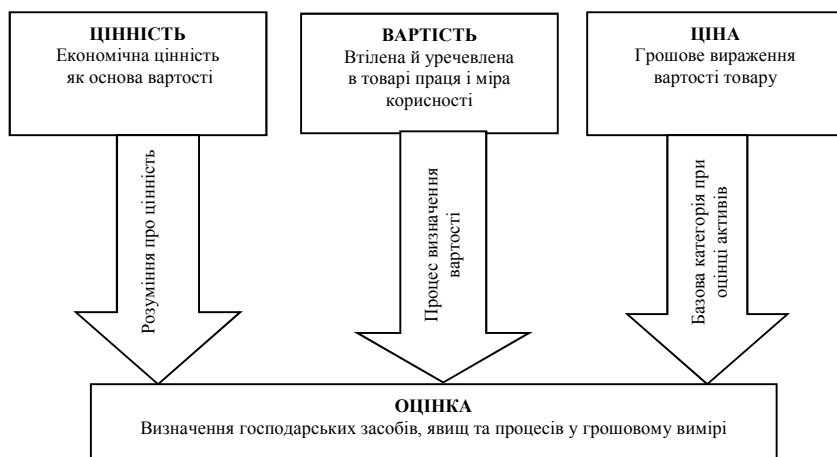

Рисунок. Взаємозв'язок категорій «цінність», «вартість», «ціна» та «оцінка»

Процес оцінки майна, як кількісний і якісний вираз гармонізації економічних відносин між суб'єктами попиту і пропозиції, проводиться з дотриманням принципів, які відображають соціально-економічні фактори та закономірності формування вартості майна. Це принципи корисності і попиту, пропонування, заміщення, очікування, граничної продуктивності внеску, найбільш ефективного використання (табл. 2).

Таблиця 2

Принципи оцінки вартості

Принцип оцінки вартості	Характеристика сутності та змісту
<i>Корисності</i>	Майно має вартість тільки за умови корисності (здатності майна задовольняти потреби) його для потенційного власника або користувача
<i>Попиту і пропонування</i>	Відображає співвідношення пропонування та попиту і враховує ринкові коливання цін на подібне майно
<i>Заміщення</i>	Враховує поведінку покупців на ринку, яка полягає у тому, що за придбання майна не сплачується сума, більша від мінімальної ціни майна такої ж корисності, яке продається на ринку
<i>Очікування</i>	Передбачає, що вартість об'єкта оцінки визначається розміром економічних вигод, які очікуються від володіння, користування, розпорядження ним
<i>Граничної продуктивності внеску</i>	Враховує вплив на вартість об'єкта оцінки таких факторів, як праця, управління, капітал та земля, що є пропорційним їх внеску у загальний дохід. Вплив окремого фактору вимірюється як частка вартості об'єкта оцінки або як частка вартості, на яку загальна вартість об'єкта оцінки зменшиться у разі його відсутності
<i>Найбільш ефективного використання</i>	Враховує залежність ринкової вартості об'єкта оцінки від його найбільш ефективного використання. Під найбільш ефективним використанням розуміється використання майна, в результаті якого вартість об'єкта оцінки є максимальною. При цьому розглядаються тільки ті варіанти використання майна, які є технічно можливими, дозволеними та економічно доцільними

Джерело: Про затвердження Національного стандарту № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав»: Постанова КМ України від 10.09.2003 р. № 1440.

Основним принципом при визначенні вартості будь-якого майна або прав на нього вважається його корисність.

Процедури, які використовуються в процесі оцінки, мають своєю метою визначення та кількісну інтерпретацію ступеня корисності оцінюваного об'єкта, яка виражається чисельним значенням одного з видів вартісної оцінки. При цьому варто відзначити, що корисність для конкретного власника являє собою скоріше відносне або порівняльне поняття, ніж абсолютну характеристику.

Особливості розкриття корисності в процедурах оцінки обумовили необхідність використання галузевого підходу до визначення вартості, який враховує відмінності визначення фізичних властивостей об'єктів оцінки та визначення їх впливу на вартість.

Зазначимо також, що вітчизняне нормативно-правове забезпечення визначає особливості проведення оцінки вартості майна за певними галузями економіки:

Методика визначення залишкової вартості майна Збройних Сил України та інших військових формувань;

Методика оцінки об'єктів паливно-енергетичного комплексу;

Методика оцінки колісних транспортних засобів;

Методика нормативної грошової оцінки земель сільськогосподарського призначення;

Методика оцінки активів банку, віднесеного до категорії проблемних або неплатоспроможних.

Крім того, у Національних стандартах оцінки вартості №№ 2-4 набули розвитку методичні підходи до оцінки нерухомості, цілісних майнових комплексів, паїв, цінних паперів, майнових прав та об'єктів інтелектуальної власності, що базуються на розглянутих принципах оцінки вартості.

Порівняльний методичний підхід до оцінки вартості ґрунтується на результатах аналізу цін продажу (пропонування) на подібне майно та проводиться з дотриманням принципів заміщення та попиту і пропонування [6].

Витратний підхід передбачає визначення поточної вартості витрат на відтворення або заміщення об'єкта оцінки з подальшим коригуванням їх на суму зносу та проводиться з дотриманням принципів корисності і заміщення[4].

Дохідний підхід базується на врахуванні принципів найбільш ефективного використання та очікування, відповідно до яких вартість об'єкта оцінки визначається як поточна вартість очікуваних

доходів від найбільш ефективного використання об'єкта оцінки, включаючи дохід від його можливого перепродажу [3].

Поглибленому з'ясуванню структурних характеристик оцінки вартості як економічної категорії буде сприяти наступна логічна схема взаємозв'язків її елементів і властивостей з їх кількісним і якісним визначенням (табл. 3).

Таблиця 3

Характеристики оцінки вартості як економічної категорії

Елементи та властивості	Кількісні та якісні визначення
1. Структура	Органічна складова економічних інтересів
1.1. Логічна	Процедури узгодження економічних інтересів
1.2. Організаційна	Взаємодія суб'єктів узгодження економічних інтересів
1.3. Економічна	Відповідність попиту і пропозиції
2. Предмет (за суттю)	Параметри частини економічних відносин відповідно до суспільного розподілу праці
3. Об'єкт (за змістом)	Процеси економічних відносин між суб'єктами інтересів, які пов'язані із задоволенням попиту і пропозиції
4. Критерії оцінки	Забезпеченість досягнення задоволення економічних інтересів між суб'єктами їх узгодження
5. Призначення	Гармонізація економічних відносин між суб'єктами попиту і пропозиції
6. Основні завдання	Кількісна і якісна оцінка попиту і пропозиції
7. Статус	Одне з вихідних положень теорії граничної корисності
8. Фактори	Умови інституалізації і імплементації діяльності суб'єктів попиту і пропозиції
9. Головне джерело	Обізнаність суб'єктів попиту і пропозиції
10. Принципи	Досягнення узгодженості економічних інтересів між суб'єктами їх узгодження

Джерело: авторське дослідження.

Оцінка вартості призначена для гармонізації економічних відносин між суб'єктами попиту і пропозиції за допомогою грошового вимірника. Основним завданням оцінки стає кількісне та якісне визначення попиту і пропозиції, натуральні (речові та трудові) характеристики перетворюються на вартісні.

Грошова оцінка господарських явищ та процесів є передумовою їх запису у системі бухгалтерського обліку, а саме у докумен-

тах, на рахунках та у регістрах обліку та звітності. Натуральні показники, що зареєстровані в первинних документах переводяться в грошовий вимірник множенням встановленої ціни на кількість цінностей. Такі перетворення передбачені вихідними положеннями теорії граничної корисності.

В реальному секторі національної економіки вартісне відображення об'єктів стає головним джерелом інформації для обчислення системи показників виробничої та фінансово-господарської діяльності з визначенням фінансового стану підприємства.

Таким чином, системи оцінок вартості мають багатофункціональний характер та обумовлюють інституалізацію і імплементацію діяльності суб'єктів попиту і пропозиції. Оцінка вартості необхідна: у процесі господарської діяльності; при надходженні й вибутті активів; при виникненні прав і зобов'язань; при здійсненні таких операцій, як купівля-продаж, оренда майна, застава, страхування, інвестування, переоцінка активів, при створенні, об'єднанні, ліквідації підприємства; при виконанні права успадкування, виконанні судового рішення тощо. Цими обставинами пояснюється існування різноманітних способів та видів оцінок вартості майна та майнових прав.

Дотримання принципів оцінки вартості є шляхом досягнення задоволення економічних інтересів через адекватне відображення соціально-економічних факторів, тенденцій та закономірностей формування вартості майна, оскільки правильність використання відповідних методичних підходів до їх здійснення повинно бути основою прийняття ефективних управлінських рішень.

Висновок. Виходячи з отриманих результатів дослідження різноманітних поглядів на трактування вартості, можна констатувати про необхідність визначення вартості як ринкової оцінки певної речі (майна та майнових прав), що враховує і трудові витрати, і корисність товару в оцінці його покупцем, і рідкість блага, а також співвідношення попиту і пропозиції.

В сучасних умовах основним джерелом вартості стає інтелектуальний потенціал та знання працівника, а не його фізичні зусилля, як у минулому.

У межах теорії постіндустріального суспільства з'явилася принципово нова концепція вартості - інформаційна, згідно з якою домінуючим типом у структурі суспільної праці є не розчленована праця, а цілісна, переважно інтелектуальна праця, яка озброєна новими науковими знаннями.

Створення інноваційної національної економіки потребує подальшого розвитку та вдосконалення методологічного та методичного забезпечення оцінки вартості майна та майнових прав за її галузевими та секторальними ознаками [наприклад: 3, 4, 5, 6].

Поглибленому з'ясуванню структурних характеристик оцінки вартості як економічної категорії буде сприяти обґрунтований алгоритм побудови взаємозв'язків її елементів і властивостей з їх кількісним та якісним визначенням.

Література

1. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні: Закон України від 12.07.2001 № 2658-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-14>.
2. Про затвердження Національного стандарту № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав»: Постанова Кабінету Міністрів України від 10.09.2003 р. № 1440. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1440-2003-%D0%BF>.
3. Столяров В.Ф., Артеменко Д.М. Удосконалення методики визначення ринкової вартості комерційного банку на основі дохідного підходу. *Управління економікою: теорія та практика. Четверті Чумаченківські читання*: зб. наук. праць / НАН України, Ін-т економіки пром-сті; редкол.: О.І. Амоша (голов. ред.), В.І. Ляшенко (відп. ред.) та ін. Київ, 2015. С. 129-144.
4. Артеменко Д.М. Удосконалення методів дохідного, витратного та порівняльного підходів при фінансовій оцінці активів комерційного банку в кризових умовах. *Економічний вісник Донбасу*. 2016. № 2(44). С. 115-128.
5. Артеменко Д.М. Розвиток методичного забезпечення проведення вартісної оцінки прав вимоги за зобов'язаннями, що виникають внаслідок здійснення кредитних операцій в Україні. *Економічний вісник Донбасу*. 2019. № 3(57). С. 70-82. doi: 10.12958/1817-3772-2019-3(57)-70-82.
6. Столяров В.Ф., Артеменко Д.М. Удосконалення методики визначення ринкової вартості комерційного банку на основі порівняльного підходу в рамках методу ринку капіталу. *Вісник економічної науки України*. 2017. № 1(32). С. 124-133.
7. Історія економічних учень: Підручник: У 2 ч. – Ч. 1 / за ред. В.Д. Базилевича. – 2-ге вид., випр. Київ: Знання, 2005. 567 с.
8. Економічний словник-довідник: за ред. док. екон. наук, проф. С. В. Мочерного / Худож. оформ. В. М. Штогриня. Київ: Феміна, 1995. 368 с. (Nota bene).
9. Енциклопедія інтелектуальної власності / за ред. проф. П. П. Крайнева. Київ: Старт-98, 2012. 660 с.

References

1. Pro otsinku maina, mainovykh prav ta profesiinu otsinochnu diialnist v Ukraini: Zakon Ukrainy vid 12.07.2001 № 2658-III [On the valuation of property, property rights and professional valuation activities in Ukraine: Law of Ukraine of 12.07.2001 № 2658-III]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-14> [in Ukrainian].

2. Pro zatverdzhennia Natsionalnogo standartu № 1 «Zahalni zasady otsinky maina i mainovykh prav»: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 10.09.2003 r. № 1440 [On approval of the National Standard № 1 "General principles of property valuation and property rights": Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 10.09.2003 № 1440]. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1440-2003-%D0%BF> [in Ukrainian].

3. Stoliarov V.F, Artemenko D.M. (2015). Udoskonalennia metodyky vyznachennia rynkovoï vartosti komertsiiinoho banku na osnovi dokhidnogo pidkhotu [Improving the methodology for determining the market value of a commercial bank based on the income approach]. *Upravlinnia ekonomikoiu: teoriia ta praktyka. Chetverti Chumachenkivski chytannia – Economic management: theory and practice. Fourth Chumachenko readings*, pp. 129-144. Kyiv, IIE of NAS of Ukraine [in Ukrainian].

4. Artemenko D.M. (2016). Udoskonalennia metodiv dokhidnogo, vytratnogo ta porivnialnogo pidkhotiv pry finansovii otsyntsi aktyviv komertsiiinoho banku v kryzovykh umovakh [Improving methods of income, expenditure and comparative approaches in the financial valuation of commercial bank assets in a crisis]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu – Economic Herald of the Donbas*, 2(44), pp. 115-128 [in Ukrainian].

5. Artemenko D.M. Rozvytok metodychnoho zabezpechennia provedennia vartisnoi otsinky prav vymohy za zoboviazanniamy, sheho vynykaiut vnaslidok zdiisnennia kredytnykh operatsii v Ukraini [Development of methodological support for the valuation of rights claims on obligations arising from the implementation of credit operations in Ukraine]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu – Economic Herald of the Donbas*, 3(57), pp. 70-82. doi: 10.12958/1817-3772-2019-3(57)-70-82 [in Ukrainian].

6. Stoliarov V.F, Artemenko D.M. (2017). Udoskonalennia metodyky vyznachennia rynkovoï vartosti komertsiiinoho banku na osnovi porivnialnogo pidkhotu v ramkakh metodu rynku kapitalu [Improving the method of determining the market value of a commercial bank on the basis of a comparative approach within the method of the capital market]. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, 1(32), pp. 124-133 [in Ukrainian].

7. Bazylevych V.D. (Ed.). (2005). Istoriia ekonomichnykh uchen [History of economics]. In 2 parts / Part 1. 2nd ed. Kyiv, Znannia [in Ukrainian].

8. Mochernyi S. V. (Ed.). (1995). Ekonomichnyi slovnyk-dovidnyk [Economic Dictionary-Handbook]. Kyiv, Femina [in Ukrainian].

9. Krainiev P. P. (Ed.). (2012). Entsyklopediia intelektualnoi vlasnosti [Encyclopedia of intellectual property]. Kyiv, Start-98 [in Ukrainian].

Надійшла до редакції 06.11.2019 р.